

Fai 'e Palesiteni Thomas S. Monson

Fakakaukau ki he 'Alunga 'o Ho Va'é

I he'etau vakai kia Sīsū ko hotau Fa'ifa'itaki'angá pea 'i he'etau molomolo-mui-va'e 'iate Iá, te tau lava leva 'o foki lelei atu ki he'etau Tamai Hēvaní.

S i'oku kāinga 'ofeina, 'oku ou ongo'i loto fakatōkilalo mo'oni 'i he'eku tu'u 'i homou 'aó he pongipongi ní. 'Oku ou kolea ho'omou tuí mo e lotú ma'aku 'i he'eku vahevahe mo kimoutolu 'eku pōpoakí.

Ne tau kamata kotoa ha fononga faka'ofa'ofa mo mahu'inga 'i he'etau mavahe mei he maama fakalaumālié 'o hū mai ki he tu'unga mohu faingata'á ni 'oku ui ko e matelié. Ko e tefito'i taumu'a 'o 'etau mo'ui 'i māmaní ke ma'u ha sino 'o e kakano mo e hui, ke ma'u 'a e taukei ko ē 'e toki lava pē 'o ma'u 'i he mavahe mei he'etau mātu'a fakalangí, pea mo vakai'i pe te tau tauhi 'a e ngaahi fekaú. 'Oku tau lau he tohi 'a 'Ēpalahame, vahe 3: "Pea te tau sivi'i 'a kinautolu 'i he me'á ni, ke vakai'i pe te nau fai 'a e me'a kotoa pē 'e fekau 'e he 'Eiki ko honau 'Otuá kiate kinautolú."¹

Na'a tau ō mai ki māmani mo e me'a'ofa ma'ongo'onga ko ia mei he 'Otuá—ko 'etau tau'atāina ke filí. 'Oku tau faingamālie 'i ha ngaahi founa lahi fai ke fili pē ma'atautolu. 'Oku tau ako heni mei he ngaahi fie ma'u 'o e taukei fakafo'ituituí. 'Oku tau 'ilo 'a e lelei mo e koví. 'Oku tau

fakafaikehekehe'i 'a e koná mei he melié. 'Oku tau 'ilo 'oku makatu'unga hoto iku'angá mei he'ete ngaahi filí.

'Oku ou tui pau ne tau mavahe mei he'etau Tamai mo ha holi lahi fai ke toe foki kiate Ia, ke tau lava 'o ma'u 'a e hākeaki'i na'á Ne palani ma'atautolú pea 'oku tau mātu'aki fie ma'ú. Neongo 'oku tuku ke tau fekumi mo muimui 'i he hala 'oku fakatau atu ki he'etau Tamai Fakahēvaní, ka ne 'ikai ke Ne fekau'i mai kitautolu ki heni ta'e 'i ai ha tataki mo ha fakahinohino. Kuó Ne 'osi foaki mai e ngaahi me'a-ngaue 'oku tau fie ma'ú, pea te Ne tokoni'i kitautolu 'i he'etau kole 'Ene tokoní mo feinga ke fai e me'a kotoa 'oku tau lavá ke kātaki ki he iku'angá mo ma'u 'a e mo'ui ta'engatá.

'Oku tau ma'u e ngaahi folofola 'a e 'Otuá mo Hono 'Aló 'i he'etau ngaahi folofola mā'oni'oni ke tokoni 'o fakahinohino kitautolu. 'Oku tau ma'u e fale'i mo e ngaahi akonaki 'a e kau palōfita 'a e 'Otuá. Kae mahu'inga tahá, kuo 'osi foaki mai ha sippinga haohaoa ke tau muimui ai—ko e sippinga 'o hotau 'Eiki mo e Fakamo'ui ko Sīsū Kalaisi—pea kuo 'osi fakahinohino kitautolu ke tau muimui he

sippinga ko iá. Na'e folofola tonu pē 'a e Fakamo'ui: "Ha'u, 'o muimui 'iate au."² "Ko e ngaahi ngaue 'a ia kuo mou mamata kuó u faí ke mou fai foki ia."³ Na'á Ne fai mai e fehu'i, "Ko e hā 'a e anga 'oku tauu mo kimoutolú?" Peá Ne toe tali pē, "Ko e mo'oni 'oku ou pehē kiate kimoutolu, ke mou hangē pē ko aú."⁴ "Na'á Ne faka'ilonga 'i pea taki 'a e halá."⁵

'I he'etau vakai kia Sīsū ko hotau Fa'ifa'itaki'angá pea 'i he'etau molomolo-mui-va'e 'iate Iá, te tau lava leva 'o foki lelei atu ki he'etau Tamai Hēvaní ke nofo mo Ia 'o lauikuonga. Na'e pehē 'e he palōfita ko Nifai, "Kapau 'e 'ikai kātaki ha tangata ki he ngata'angá, 'i he fa'ifa'itaki 'i he sippinga 'a e 'Alo 'o e 'Otuá, 'e 'ikai fakamo'ui ia."⁶

'Oku 'i ai ha hafine, ko e taimi kotoa pē 'okú ne fakamatala'i ai e ngaahi a'usia he lolotonga 'ene 'a'ahi ki he Fonua Tapú, 'okú ne kalanga, "Na'á ku 'a'eva 'i he potu ne hā'ele ai 'a Sīsuú!"

Kuó ne 'osi 'i he potu na'e nofo mo faiako ai 'a Sīsuú. Mahalo ne tu'u 'i he funga maka na'á Ne tu'u a'pe vakai atu ki he 'otu mo'unga na'e fa'a 'afio ki a'í. Na'e fakafiefia kiate ia 'a e ngaahi a'usiá; ka 'oku 'ikai fu'u mahu'inga fēfē 'a e fononga fakaesino 'i he potu na'e hā'ele ai 'a Sīsuú, ka ko e 'a'eva hangē ko Iá. 'Oku mahu'inga lahi ange 'a e fa'ifa'itaki ki He'ene ngaahi tō'ongá mo muimui He'ene sippingá 'i he feinga ke fakatotolú 'i e kongokonga 'o e ngaahi hala na'e fononga ai 'i he matelié.

Ko e taimi ne fai ai 'e Sīsū ki ha tangata koloa'ia 'a e fakaafe, "Ha'u, 'o muimui 'iate aú,"⁷ na'e 'ikai ke Ne fakataumu'a pē ke muimui takai 'a e tangata koloa'ia 'iate Ia pea 'i he ngaahi tele'a 'i 'utá.

'Oku 'ikai fie ma'u ia ke tau fononga 'i he ngaahi matātahi 'o Kālelí pe 'i he lolotonga 'o e ngaahi mo'unga 'o Siuteá na'e hā'elea 'e Sīsuú. Te tau lava kotoa 'o fononga 'i he hala na'á Ne hā'ele a'í 'i he taimi 'oku tau fili ai ke muimui 'iate Ia 'i he'etau fononga 'i he matelié, 'o ongo'i hotau telingá 'Ene ngaahi folofolá, fakafonu hotau lotó 'e Hono Laumālié, mo tataki 'etau mo'uí he'ene ngaahi 'akonakí. 'Oku huluhulu 'a e halá He'ene sippingá.

Na'á Ne folofola, "Ko au ko e hala, mo e mo'oni, pea mo e mo'ui."⁸

I he'etau vakavakai ki he hala ne hā'ele ai 'a Sisuú, te tau fakatokanga'i na'á Ne foua ha konga lahi 'o e ngaahi faingata'a tatau 'oku tau fehanga-hangai mo ia 'i he mo'uí.

Hangē ko 'ení, na'e foua 'e Sisū 'a e hala 'o e loto ta'e-fiemālié. Neongo na'á Ne a'usia ha ngaahi ta'e-fiemālie lahi, ka ko e taha na'e ongo tahá ne hā ia 'i He'ene tangilāulau koe'uhí ko Selusalemá 'i He'ene faka'osi 'Ene ngāue ki he kakaí. Kuo fakasítu'a 'i 'e he fānau 'a 'Isilelí e lalo kapakau malu na'á Ne 'oange kiate kinautolú. Pea 'i He'ene vakai atu ki he kolo 'e vave hano lí'aki ke faka'auhá, na'e mafasia Hono lotó 'i he mamahi lahi. Na'e kalanga 'i he mamahi, "E Selusalema, Selusalema, 'a koe 'okú ke tāmata'i 'a e kau palōfitá, mo ke lisinga 'aki 'a e maká 'a kinautolu kuo fekau kiate koé; kuo tu'o fiha 'eku fie tānaki fakataha ho'o fānau, 'o hangē ko e tānaki 'e he motu'a moá hono 'uhikí 'i hono lalo kapakaú, ka na'e 'ikai te mou loto ki ai!"⁹

Na'e foua 'e Sisū 'a e hala 'o e 'ahi'ahí. Na'e 'ahi'ahi'i ia 'e Lusifá, 'a e tokotaha angakoví, 'i he tātānaki hono ivi lahi tahá, 'a 'ene loi olopoto tahá, he kuó Ne 'aukai 'i ha 'aho 'e 40 mo e pō 'e 40. Na'e 'ikai mo'ulaloa ai 'a Sisū; ka, na'á Ne teke 'i 'a e 'ahi'ahi kotoa pē. Ko 'Ene folofola faka'osi: "Ke ke 'alu 'i heni, Sētane."¹⁰

Na'e foua 'e Sisū 'a e hala 'o e mamahí. Fakakaukau ki Ketisemani, 'a ia na'á Ne "i he mamahi lahi . . . pea ko 'ene tauta'á ko e ta'ata'a na'e tō 'i he tulutā lalahi ki he kelekelé."¹¹ Pea he 'ikai lava 'o ngalo 'i ha taha 'Ene faingata'a'ia 'i he funga kolosí.

Te tau taki taha foua 'a e hala 'o e loto ta'efiemālié, mahalo 'i ha mole ha faingamālie, faka'aonga'i hala ha mafai, ngaahi fili 'a ha taha 'oku tau 'ofa ai, pea mo ha fili ne tau fai pē 'e kitautolu. Kuo pau ke tau taki taha foua 'a e hala 'o e 'ahi'ahí foki. 'Oku tau lau he vahe 29 'o e Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá: "Pea 'oku 'aonga ke 'ahi'ahi'i 'e he tēvoló 'a e fānau 'a e tangatá, pe 'e 'ikai ke nau lava ke hoko ko e ní'hi ke fili ma'anautolu pē."¹²

'E pehē pē 'a 'etau foua 'a e hala 'o e mamahí. He 'ikai ke tau lava 'o 'amanaki ki ha mamahi 'e laka hake 'i he 'Eikí, 'i he'etau hoko ko e kau tamai-o'eikí, he na'á ne toki mavahe mei he mo'ui fakamatelié hili ha mamahi mo ha faingata'a'ia lahi.

Te tau fetaulaki 'i hotau halá mo ha mamahi lahi, ka, te tau lava foki 'o ma'u ha fiefia lahi.

Te tau lava, fakataha mo Sisū, 'o fononga 'i he hala 'o e talangofuá. He 'ikai faingofua ma'u pē, kae tuku mu'a ke hoko ko 'etau moto 'a e lea ne fai mai 'e Samuelá: "Vakai, 'oku lelei lahi 'a e talangofuá 'i he feilaulau, pea ko e fakafanongó 'i he ngako 'o e fanga sipi tangatá."¹³ Tau manatu 'i mu'a ko e iku-'anga 'o e talangata'á ko e pōpula mo e mate ka ko e pale ki he talangofuá ko e tau'atāina mo e mo'ui ta'engata.

Te tau lava, 'o hangē ko Sisuú, 'o foua 'a e hala 'o e ngāue tokoní. Ko e mo'ui 'a Sisuú e sipinga mahino 'o e lelei 'i He'ene ngāue he lotolotonga 'o e tangatá. Na'á Ne 'omi ha ivi ki he pipikí, 'aá ki he mata 'o e kuí mo e ongó ki he telinga 'o e tulí.

Na'e foua 'e Sisū 'a e hala 'o e lotú. Na'á Ne ako'i kitautolu he founa ke lotú 'aki 'Ene 'omi 'a e lotu faka'ofa 'ofa 'oku tau ui ko e Lotu 'a e 'Eikí. Pea ko hai 'e ngalo ai 'Ene lotu 'i Ketisemani: "Kae 'oua na'a fai hoku lotó, ka ko e finangalo 'o'ou'?"¹⁴

'Oku 'i ai mo ha ngaahi fakahinohino kehe kuo foaki mai 'e he Fakamo'uí kiate kitautolu te tau lava 'o ma'u, 'oku ma'u ia he folofola mā'oni-oní. 'Okú Ne talamai kiate kitautolu 'i He'ene Malanga 'i he Mo'ungá ke tau manava'ofa, loto fakatōkilalo, angatonu, loto ma'a, mo hoko ko e kau fa'a-fakalelei. 'Okú Ne fakahinohino'i kitautolu ke tau taukave'i lototo'a 'etau tuí, tatau ai pē kapau 'oku manuki'i mo fakatanga'i kitautolu. 'Okú Ne kole mai ke tuku ke ulu atu 'etau māmá ke mamata ki ai 'a e kakaí pea nau loto ke fakalāngilangi'i 'etau Tamai Fakahēvaní. 'Okú Ne ako'i kitautolu ke tau angama'a 'i he'etau ngaahi fakakaukau mo e tō'ongá fakatou'osi. 'Okú Ne talamai 'oku lelei lahi ange ke tokonaki 'a e ngaahi koloa 'i he langí kae 'ikai ko e māmaní.¹⁵

hona 'apí. Na'e fekumi e kau tangata mo e kau fafine poto mo mā'olungá ki he ongo sevāniti loto fakatōkilalo, mo ta'e-ako ko 'eni 'a e 'Otuá pea nau lau 'oku nau monū'ia kapau te nau lava 'o ma'u ha houa mo kinaua.

Na'á na fōtunga anga-maheni pē, 'ikai lelei 'ena lea faka-Pilitāniá mo faingata'a ke mahino, pea 'ikai fu'u fēfē hona 'apí. Na'e 'ikai ha'ana kā pe televīsiōne, pe te na fai ha taha 'o e ngaahi me'a 'oku fa'a tokanga ki ai 'a e māmani. Ka na'e 'ahia ma'u pē 'e he kau faivelengá 'a e hala ki hona matapaá ke 'inasi 'i he laumālie na'e 'i aí. Ne hoko hona 'apí ko ha hēvani 'i māmani, pea na'e nonga mo lelei mo'oni e laumālie na'á na fakafōtungá.

Te tau lava mo kitautolu 'o ma'u 'a e laumālie ko iá pea vahevahe ia mo māmani 'i he'etau fononga 'i he hala 'o hotau Fakamo'uí mo muimui 'i He'ene fa'ifa'itaki'anga haohaoá.

'Oku tau lau 'i he Lea Fakatātaá 'a e na'ina'i, "Fakakaukau ki he 'alunga 'o ho va'é." 19 'I he'etau fai iá, te tau ma'u 'a e tuí, 'a ia ko e holi, ke 'a'eva 'i he hala na'e hā'ele ai 'a Sīsuú. He 'ikai ha toe veiveiua 'oku tau 'i he hala ne fina-ngalo 'etau Tamái ke tau muimui aí. 'Oku 'omi 'e he sīpinga 'a e Fakamo'uí ha fa'unga ki he me'a kotoa 'oku tau fai, pea 'oku 'omai 'e He'ene folofolá ha fakahinohino pau. 'E taki lelei atu kitautolu 'e Hono halá ki 'api. 'Ofa ke hoko 'eni ko hotau tāpuaki, pea 'oku ou lotua ia 'i he huafa 'o Sīsū Kalaisi, 'a ia 'oku ou 'ofa, mo tauhi, pea mo fakamo'oni'í, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. 'Epalahame 3:25.
2. Luke 18:22.
3. 3 Nifai 27:21.
4. 3 Nifai 27:27.
5. Eliza R. Snow, "Na'e Lahi Fau 'a e 'Ofa," *Ngaahi Himi*, fika 105.
6. 2 Nifai 31:16.
7. Luke 18:22.
8. Sione 14:6.
9. Luke 13:34.
10. Mātiu 4:10.
11. Luke 22:44.
12. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 29:39.
13. 1 Samuela 15:22.
14. Luke 22:42.
15. Vakai, Mātiu 5; 6.
16. Vakai, Luke 10:30–37.
17. Vakai, Mātiu 25:14–30.
18. Vakai, Luke 15:4–7.
19. Lea Fakatāta 4:26.

'Oku ako'i kitautolu he'ene ngaahi talafakatātaá 'aki e mālohi mo e mafai. 'Okú Ne ako'i kitautolu 'aki e fakamatala ki he Samēlia angalelei ke 'ofa mo tokoni ki hotau kaungā'apí.¹⁶ 'I he'ene talafakatātā 'o e ngaahi talē-nití, 'okú Ne ako'i mai ke tau fakalelei'i kitautolu pea feinga ke haohaoa.¹⁷ 'Okú ne fakahinohino 'i kitautolu 'aki e talafakatātā 'o e sipi heé, ke tau ō 'o fakahaofi kinautolu kuo hē mei he halá.¹⁸

'I he'etau feinga ke fokotu'u 'a Kalaisi 'i he uho 'o 'etau mo'uí 'aki hono ako 'Ene folofolá, muimui ki He'ene ngaahi akonakí, mo 'a'eva 'i Hono halá, kuó Ne tala'ofa ai ke vahevahe mo kitautolu 'a e mo'ui ta'engata na'e pekia ke Ne ma'ú. 'Oku 'ikai ha iku'anga 'e mā'olunga ange heni, ke tau fili ke tali 'Ene fakatonutonú mo hoko ko 'Ene kau ākongā pea

fakahoko 'Ene ngāué 'i he'etau mo'uí kotoa. 'Oku 'ikai ha toe me'a, hala ha toe fili 'oku tau fai, te ne lava 'o 'ave kitautolu ki he tu'unga 'okú Ne lava 'o fakahokó.

'I he'eku fakakaukau kiate kinautolu kuo nau feinga mo'oni ke muimui he sīpinga 'a e Fakamo'uí mo fononga 'i Hono halá, 'oku ha'u ki he'eku fakakaukau 'a e hingoa 'o Kusitafu mo Makeleta Uoká—ko ha toko ua 'o e kau anga faka-Kalaisi taha kuo faifai-angé peá u 'ilo'i. Ko ha ongo tupu 'i Siamane ne na hiki mai ki he hahake 'o Kānatá, pea ne u fe'iloaki mo kinaua 'i he'eku hoko ko e palesiteni fakamisiona aí. Na'e ma'u mo'ui 'a Misa Uoka ko ha taha kosi 'ulu. Neongo na'e si'isi'i 'ena pa'angá, ka na'á na vahevahe me'a kotoa na'á na ma'ú. Ne 'ikai tāpuaki 'i kinaua 'aki ha fānau, ka na'á na fafanga e taha kotoa ne hū 'i